

จักรวาลวิทยาและจริยศาสตร์ในปรัชญาสำนักขงจื้อ

นางสาวศรีัญญา อรุณขจรศักดิ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาปรัชญา ภาควิชาปรัชญา

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2550

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

COSMOLOGY AND ETHICS IN CONFUCIANISM

Miss Sarinya Arunkhajornsak

**A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Philosophy**

Department of Philosophy

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2007

Copyright of Chulalongkorn University

500986

หัวข้อวิทยานิพนธ์

โดย

สาขาวิชา

อาจารย์ที่ปรึกษา

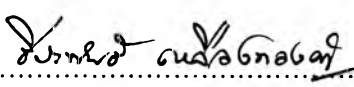
จักรวาลวิทยาและจริยศาสตร์ในปรัชญาสำนักขงจื้อ

นางสาวศรีญา อรุณขจรศักดิ์

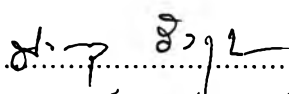
ปรัชญา

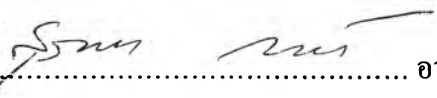
รองศาสตราจารย์ ดร. สุวรรณ สถาอานันท์

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาคุษฎีบัณฑิต

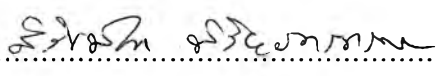

..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร. วีระพันธ์ เหลืองทองคำ)

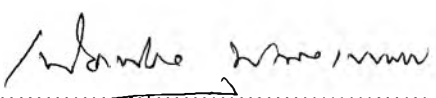
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประทุม อังกูโรหิต)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุวรรณ สถาอานันท์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ปกรณ์ ลิมปนูสรณ์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สิริเพ็ญ พิริยจิตรกรกิจ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์เนืองน้อย บุญยเนตร)

ศรีัญญา อรุณขจรศักดิ์: จักรวาลวิทยาและจริยศาสตร์ในปรัชญาสำนักขงจื้อ. (COSMOLOGY AND ETHICS IN CONFUCIANISM) อ. ที่ปรึกษา : รศ. ดร. สุวรรณ สดาอนันท์, 229 หน้า.

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจักรวาลวิทยา และจริยศาสตร์ใน *หลุนอี่วี่* ได้ถูกละเลยมานาน เพราะมีความเข้าใจว่าใน *หลุนอี่วี่* ได้มีการกล่าวถึงประเด็นทางจักรวาลวิทยา วิทยานิพนธ์นี้เสนอว่า การมองวิถีจักรวาลหรือธรรมชาติกับศีลธรรม เป็นกระบวนการเดียวกันได้ปรากฏใน *หลุนอี่วี่* อยู่แล้ว จากการก่อร่างแนวคิดทางปรัชญาในประเด็นต่างๆ ใน *หลุนอี่วี่* เช่น เรื่อง *เทียน* เวลา และความเปลี่ยนแปลงอันเป็นพลวัต บ่งบอกว่าการดำรงอยู่ของมนุษย์ เป็นกระบวนการเดียวกันในเชิง สุทธิ - จริยธรรมกับจักรวาล จริยศาสตร์ของขงจื้อเป็น “จักรวาลจริยธรรม” ซึ่งเป็นจริยศาสตร์ที่ มองว่าชีวิตที่ดีของปัจเจกบุคคล และสังคมจะต้องสัมพันธ์กับโลกธรรมชาติหรือจักรวาล และวิถี จริยธรรมมี “ที่มา” จากวิถีธรรมชาติ มโนทัศน์หลักในจริยศาสตร์ขงจื้ออย่าง *เหริน หลี่* และ *อี่* สามารถ เป็นที่เข้าใจได้ในแบบจักรวาลจริยธรรม อย่างไรก็ตาม ขงจื้อมิได้สร้างจักรวาลจริยธรรมของตนอย่าง เป็นระบบที่สมบูรณ์ เพราะมิได้อธิบายอย่างชัดเจนว่ามนุษย์จะรู้วิถีแห่ง *เทียน* ได้อย่างไร และมีได้อธิบาย ความสัมพันธ์ระหว่างศีลธรรมกับธรรมชาติของมนุษย์ อีกทั้งยังจำกัดการเชื่อมโยง *เทียน* ในฐานะเป็น ที่มาของวิถีจริยธรรมไว้เฉพาะ *จวินจื่อ* และ *ปราชญ์* เท่านั้น

ใน *เม็งจื่อ* มีการพัฒนาทัศนะเรื่อง *เหรินชิ่ง* ซึ่งคงทำที่ที่ว่าวิถีแห่งจักรวาลกับศีลธรรมเป็น กระบวนการเดียวกันต่อจากขงจื้อ *เม็งจื่อ* มองว่า *เทียน* เป็นที่มาของวิถีจริยธรรมเช่นเดียวกับขงจื้อ แต่ *เม็งจื่อ* ขยายบทบาทของ *เทียน* ว่า เป็นที่มาของวิถีจริยธรรมในแง่ที่ว่า *เทียน* กำหนดวิถีจริยธรรมผ่าน ชิ่งของมนุษย์ การเข้าใจชิ่งของมนุษย์จึงเป็นการเข้าใจวิถีจริยธรรมและความเป็นจริงของ *เทียน* ด้วย วิทยานิพนธ์นี้อ้างเหตุผลว่า *เหรินชิ่ง* ในทัศนะของ *เม็งจื่อ* เป็นทั้งมโนทัศน์เชิงชีววิทยาและ มโนทัศน์ เชิงผลสำเร็จทางวัฒนธรรม สิ่งที่มีมนุษย์มีเหมือนกัน คือเชื่อหน่อในจิต/ใจที่มีแนวโน้มทางศีลธรรม ตามธรรมชาติอยู่ก่อน แต่แนวโน้มทางศีลธรรมนั้น ไม่อาจเกิดขึ้นหรือเป็นจริงได้ ถ้าไม่ผ่าน กระบวนการทางสังคมหรือครอบครัวด้วย มนุษย์มิได้กลมกลืนกับ *เทียน* ตั้งแต่เกิด แต่มนุษย์จะต้อง สร้างความกลมกลืนกับ *เทียน* ผ่านการพัฒนาและขัดเกลาเชื่อหน่อทางศีลธรรมในจิต/ใจด้วย นอกจากนี้ *เม็งจื่อ* ได้พัฒนาจักรวาลจริยธรรมจากฐานเรื่อง *เหรินชิ่ง* ดังกล่าว ในเรื่องความแตกต่าง ระหว่าง *อี่* ที่มาจากภายในและภายนอกจิต/ใจ ความสัมพันธ์ระหว่างจิต/ใจกับชิ่ง และการขยาย *เหริน* ทั้งนี้ใน *เม็งจื่อ* จักรวาลจริยธรรมของสำนักขงจื้อได้พัฒนาเป็นระบบที่สมบูรณ์

ภาควิชา ปรัชญา
สาขาวิชา ปรัชญา
ปีการศึกษา 2550

ลายมือชื่อนิสิต.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

4680919622 : MAJOR PHILOSOPHY

KEY WORD: CONFUCIANISM/ CONFUCIAN ETHICS/ MENCIAN ETHICS/
COSMO-ETHICS/ CHINESE COSMOLOGY/

SARINYA ARUNKHAJORNSAK : COSMOLOGY AND ETHICS IN CONFUCIANISM.

THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. SUWANNA SATHA-ANAND, Ph.D., 229 pp.

A study of the relationship between cosmology and ethics in the *Analects* has been overlooked for a long time because there are understandings that cosmological issue is not discussed in the *Analects*. This dissertation proposes that the correlation between the way of cosmos or nature and morality already appears in the *Analects*. A philosophical construction of various discussions in the *Analects* on heaven (*tian*), time, and dynamics of change points to an ethico-aesthetic correlation between human existence and the cosmos. Confucius's ethics is "Cosmo-ethics" which considers that the good life of the individual and the social would reflect a harmonization with nature or cosmos, and the way of nature is the "source" of that morality. Major concepts in Confucian ethics, namely, humanness (*ren*), propriety (*li*) and righteousness (*yi*) can be conceptualized and understood from this Cosmo-ethics perspective. However, Confucius's Cosmo-ethics is not developed into a systematic whole as Confucius does not explicate how the way of heaven is known and the relationship between morality and human nature is not explored. Moreover, Confucius limits the knowledge of the way of heaven only to the sage and the *junzi*.

In the *Mencius* the conception of human nature (*renxing*) reflects a development of the idea that the way of nature correlates with morality. Like Confucius, Mencius considers heaven as the source of morality, but he extends the role of heaven as the source of morality in the sense that heaven regulates morality through human nature. In this way, understanding human nature is both an understanding of morality and the reality of heaven. This dissertation argues that human nature, according to Mencius, is both a biological and a cultural achievement concept. All human beings have the sprouts of virtue which naturally are moral predispositions in their heart-mind, but the development and achievement of these sprouts also depend on the social process or relationships within the family. Human beings are not innately endowed with heaven, but develop through moral cultivation of the sprouts of virtue in heart-mind. Moreover, Mencius develops Cosmo-ethics from his view of human nature, namely, the differences between righteousness from inner and outer heart-mind, the relationship of heart-mind and vital force (*qi*), and the extension of humanness. Thus, we can argue that the Confucian Cosmo-ethics is developed into a systematic whole in the *Mencius*.

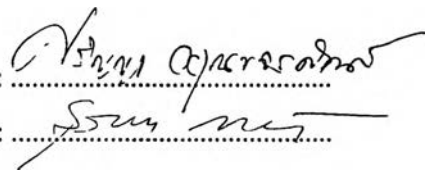
Department: Philosophy

Field of study: Philosophy

Academic year: 2007

Student's signature: .....

Advisor's signature: .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เนื่องจากการสนับสนุนและความช่วยเหลือจากรองศาสตราจารย์ ดร. สุวรรณมา สถาอานันท์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่างๆ ในการเขียนวิทยานิพนธ์ นอกจากนี้ ยังเป็นผู้แนะนำและผลักดันให้ผู้วิจัยสมัครทุนพัฒนาอาจารย์ของภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ปรกรณ์ ลิมปนูสรณ์ ที่เห็นผู้วิจัยเป็นกัลยาณมิตรทางปัญญา และได้กรุณาอุปถัมภ์ปรับเปลี่ยนหัวข้อให้ใช้อย่างอิงในวิทยานิพนธ์ รวมทั้งยังช่วยแก้ไขภาษาจีนและให้คำแนะนำทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์จีน ซึ่งเป็นประโยชน์ในการวิจัยอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ให้ข้อคิดเห็นเพื่อใช้ปรับปรุงเนื้อหาในวิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น รวมทั้งคณาจารย์ภาควิชาปรัชญาท่านอื่นๆ ที่ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ทุกครั้งในการสัมมนารายงานความก้าวหน้าวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่สนับสนุนวิทยานิพนธ์นี้ และมอบทุน “90 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” เพื่อใช้ในการทำวิจัย

ขอบคุณคุณเกษราภรณ์ รัตนพันธุ์ พี่สาวของผู้วิจัย ที่ช่วยเหลือเรื่องส่งซื้อหนังสือจากต่างประเทศ และอาจารย์กิติ ยิงยงใจสุข ที่ให้หยิบยืมหนังสือในการทำวิจัย

ขอบคุณคุณเทพพร ที่ให้กำลังใจและถามถึงความคืบหน้าของวิทยานิพนธ์เสมอ รวมทั้งให้ความช่วยเหลือในทุกๆ เรื่อง ตั้งแต่ปริ้นต์เตอร์และคอมพิวเตอร์เพื่อใช้ในการพิมพ์วิทยานิพนธ์ คอยรับฟังและถามไถ่บางประเด็นในวิทยานิพนธ์ เป็นเพื่อนไปกินอาหารอร่อยๆ และไอศกรีม ยามเครียด หรือแม้กระทั่งซื้ออาหารแมวให้ในยามที่ต้องรีบเขียนวิทยานิพนธ์

สุดท้ายนี้ ขอกราบขอบพระคุณ “เตี้ย” กับ “แม่” ที่ให้การสนับสนุนผู้วิจัยจนประสบความสำเร็จถึงทุกวันนี้ แม้ว่าเตี้ยจะจากไปแล้วเมื่อสองปีก่อน แต่เตี้ยเป็นกำลังใจและเป็นผู้อยู่เบื้องหลังความมุ่งมั่นของผู้วิจัยในการเขียนวิทยานิพนธ์นี้จนสำเร็จ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.3. ขอบเขตของการวิจัย	4
1.4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
1.5. วิธีดำเนินการวิจัย	6
บทที่ 2 จักรวาลวิทยาในหลุนอี่วี่	8
2.1. ขอบเขตความหมายของ “จักรวาลวิทยา” และ “การคิดในเชิงกระบวนการเดียวกัน” (correlative thinking)	9
2.2. ลักษณะพื้นฐานจักรวาลวิทยาของจีน	15
2.3. จักรวาลวิทยาในยุคก่อนสมัยขงจื้อ	21
2.4. การกล่าวถึงโลกธรรมชาติในหลุนอี่วี่	26
2.4.1. การกล่าวถึงโลกธรรมชาติผ่านคำทางจักรวาลวิทยา: เทียน (天) และมิ่ง (命)	27
2.4.2. การกล่าวถึงปรากฏการณ์และสิ่งธรรมชาติโดยตรง	43
2.4.3. การกล่าวถึงโลกธรรมชาติในเชิงเปรียบเทียบ	51
2.4.4. การกล่าวถึงโลกธรรมชาติผ่านผู้หลักผู้ใหญ่	56
บทที่ 3 จักรวาลจริยธรรมในหลุนอี่วี่	64
3.1. จักรวาลจริยธรรมที่สะท้อนความเข้าใจเรื่องหยิน-หยาง (陰陽) และการให้ค่ากับภาวะเชิงอ่อน	65
3.1.1. หยิน-หยางในบริบทจริยธรรมและสังคมการเมือง	65
3.1.2. เหวิน (仁) กับการเป็นพลังเชิงอ่อน	69
3.1.3. ชู่ (恕): วิธีปฏิบัติเชิงอ่อนของเหวิน	75

3.2. จักรวาลจริยธรรมที่สะท้อนความเข้าใจเรื่องการสร้างสรรค	
และความสัมพันธ์เป็นองค์รวม	79
3.2.1. ความหมายของมโนทัศน์เหอ (和): วิเคราะห์จากอุปมาอุปไมย	
เกี่ยวกับคนตรีและการทำอาหาร	83
3.2.2. ความสัมพันธ์ของหลี่ (禮) กับเหอ	89
3.2.3. หลี่กับการสร้างความกลมกลืนระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ	93
3.3. จักรวาลจริยธรรมที่สะท้อนความเข้าใจเรื่องเวลาและความเปลี่ยนแปลง	96
3.3.1. บทบาทของเวลาและความเปลี่ยนแปลงในจริยศาสตร์ขงจื้อ	99
3.3.2. อี้ (義) กับการเป็นปราชญ์แห่งเวลา	106
บทที่ 4 จักรวาลวิทยาและธรรมชาติของมนุษย์ในเมืองจื้อ	118
4.1. ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับเมืองจื้อ	119
4.2. อิทธิพลทางความคิดของสำนักมั่วจื้อและหย่งจู	122
4.3. เทียนและมิ่งในเมืองจื้อ	126
4.3.1. เทียนและมิ่งในบริบทสังคมการเมือง	127
4.3.2. เทียนและมิ่งในบริบทโชคชะตาส่วนบุคคล	137
4.3.3. เทียน มิ่ง และซิ่ง (性)	139
4.4. เहरินซิ่ง (人性) ในทัศนะของเมืองจื้อ	142
4.4.1. ความเข้าใจเहरินซิ่งก่อนเมืองจื้อ	143
4.4.2. ปัญหาเรื่องความหมายของเहरินซิ่ง	146
4.4.3. ซิ่งและเชื้อหน่อทั้งสี่	157
4.4.4. ซิ่งของมนุษย์นั้นดี (善)	163
บทที่ 5 จักรวาลจริยธรรมในเมืองจื้อ	173
5.1. ภายใน (内) และภายนอก (外) ของความรู้และการพัฒนาจริยธรรม.....	173
5.1.1. การถกเถียงเรื่องภายในและภายนอกของอี้	174
5.1.2. เหยียน (言) กับประเด็นภายในและภายนอก	181
5.2. ชี (氣) ซิน (心) และความกล้าหาญ	186
5.2.1. การฝึกจิตใจไม่หวั่นไหวและความกล้าหาญสามแบบ	187
5.2.2. ซินและชีที่ถั่งตัน	192
5.3. การพัฒนาจริยธรรม	195
5.3.1. การขยาย (推) อารมณ์ความรู้สึกและการปฏิบัติจริยธรรม	196

5.3.2. ปัญหาความเป็นไปได้ของการขยายเหริน: จากความสนิทชิดเชื้อใน ครอบครัวสู่การรักมนุษย 205	205
บทที่ 6 บทสรุป 212	212
รายการอ้างอิง 220	220
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์ 229	229